

סוד הד' ימים שבין יוה"כ לחג

[ביאור מש"כ הגר"א בשו"ע שהם ימי מקצת כפרה]

א. הקדמה

מוגש בזה מאמר נפלא ממור"ר הר' ישראל אליהו וינטרויב ז"ל ובו ביאור מהות הד' ימים שבין יוה"כ לסוכות עפ"י מש"כ הגר"א בביאורו לשו"ע [סי' תרכ"ד]. הדברים נאמרו בסגנון של רזי תורה. והשתדלנו להביא בסוגריים הקדמות לקרב הדברים למי שלא מורגל כל כך בסגנון זה אך עכ"פ צריך ידיעות בסיסיות להבנת תוכן הדברים. הדברים עמוקים אבל גם מבארים היטב צורת הימים האלו למעשה.

ב. למחת יוה"כ יום ראשון למנין עוונות

אמרו במדרש (ויק"ר ל ז הובא בטור ריש הלכות הימים נוראים) עה"פ ביום הראשון בערב ר"ה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן, עשי"ת היחידים מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש, יוה"כ כולן מתעניין, והקב"ה אומר להם לישראל מה דאזל אזל, מן הכא ולהלן נחיל חושבנא, ומיזה"כ עד החג כל ישראל עסוקין במצות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו, וביו"ט הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה, ואומר להם מה דאזל אזל מן הכא נחיל חושבנא ע"כ. והנה ברור לנו שהימים שעד יוה"כ מכפרים משום שבהם עוסקים בתענית ותשובה וכו', אבל יש להבין מה ענין הימים שבין יוה"כ לחג, שכתב עליהם הגר"א ז"ל בשו"ע [סי' תרכ"ד] שהם כפרה במקצת.

ג. ביאור הגר"א לשו"ע

יסוד דברי הגר"א ז"ל במה שכתב בפירושו לסד"צ (דף לב) וז"ל כי אלו הד' ימים שבין יוה"כ לסוכות נגד ד' תיקוני דיקנא כי בנעילת יוה"כ מלכות עולה שם עכ"ל. [א.ה. כאמור בהקדמה הדברים עמוקים והלשונות אולי זרים למי שלא מורגל בלשונות הרזי תורה ננסה לבארם כפי ערכנו].

ד. ביאור ב' הנהגות הבורא ית' הנהגת המשפט והנהגת היחוד

[א.ה. כידוע שהאדם נברא ב"צלם אלקים" ובזה נפתחה בפניו היכולת להבין מעט מהלכי שמים, כאשר כל הנהגה עליונה נרמזת באחד מאיברי גוף האדם, דרך משל יד ימין מורה על מידת החסד ויד שמאל על מידת הגבורה כנודע [ולכן בהנהגת האדם אמר חז"ל לעולם תהיה שמאל דוחה וימין מקרבת].

והנה כבר הארכנו בעבר על כך שישנן ב' הנהגות כלליות בהן מנהיג הקב"ה את עולמו (יתבארו לקמן בדברי רבינו). הנהגה שתלויה לגמרי במעשי התחתונים, אם יעשה המצוה יצליחנו שכרו ואם יעשה העבירה יכריחנו עונשו. וישנה עוד הנהגה שאינה תלויה כלל במעשי התחתונים ובהיותה נובעת מעומק מחשבותיו להיטיב ממילא ענינה כמוס מאיתנו לחלוטין אך זאת ידענו שענינה להבטיח שהעולם יגיע לתכליתו למרות שמצד הנהגת המשפט עלולים להגיע לכשלון וברצונו ית' להיטיב עם ברואיו משפיע רחמים בלא קשר למעשינו שפע קיום לבריאה להגיע לתכליתה. משם נובעים כל הרחמים הגדולים. בלשון המקרא הנהגה זו נקראת י"ג מידות של רחמים שהתגלו לכלל ישראל אחרי חטא העגל ומהם הגיעה המחילה על החטא הנורא. בלשון הרמח"ל בדעת תבונות נקראות הנהגות אלו הנהגת המשפט והנהגת היחוד.

ה. רמז הנהגת היחוד בזקן האדם

בצלם האדם שערו הזקן מורות על י"ג מידות של רחמים העמוקות ומופלאות מהשגה במושגינו. היינו הנהגות המושרשות בעומק מחשבתו ית' (עיין באריכות בעלון 79). וזה נרמז בעצם מהות שערות הזקן שחכמי הרז גילו לנו שהן נובעות מעומק המח, ממילא נושאות שערות הזקן עמהם החוצה גילוי של מה שנמצא במח. כמובן שאין פרטי ההרהורים שבמח מתפרשים ביציאה החוצה רק סוג המציאות שיש שם. ובהיות הרמז שלהם בצלם האדם בשערות הזקן לכן נקראו י"ג מידות אלו י"ג תיקוני דיקנא. הנהגות מופלאות מאוד ששייך שם סליחה "אף על פי ש(המבקש) אינו הגון". והסיבה בהיות שאינן תלויות כלל בעבודתו. מהלך הי"ג תקוני דיקנא התגלה ביוה"כ במה שביקש משה רבינו "נפלאנו". היינו שאין ההנהגה עם ישראל כפי הדין וקיומם מובטח ואינו מושפע ממה שנכשלים כי כשלונם מקרי ולא בעצם. וביוה"כ מתגלה נקודת העצם של ישראל "רצוננו לעשות רצונך" וכפי שהתבאר בגליונות הקודמים].

ו. אחדות הבריאה נובעת מאחדות מהלך של נותן ומקבל [זכר ונקבה]

דברנו כמה פעמים, שהאדם מחבר בין עליונים לתחתונים, וזה פי' דברי חז"ל שבראו מעליונים ותחתונים כדי שלא תהא קנאה במע"ב [א.ה. כוונתו למש"כ המהר"ל בדרוש לפסח] ועי"ז נהיתה הבריאה "אחד" מכיון שכולה מאוחדת ע"י בריה אחת, ומלבד היום ראשון למע"ב שהוא אחד בעצם [א.ה. שאז היה רק הקב"ה בעולמו וזו אחדות בעצם ולא אחדות הנובעת מחיבור ב' הפכים], ביום השישי למע"ב בריאת האדם היתה הפעם הראשונה שהופיע מראה של אחדות בבריאה [א.ה. אחרי שבכל יום רק נתוסף פירוד אחר פירוד].

גם בדרכי הנהגתו ית' ישנם שתי מערכות. מערכת אחת שמתיחסת לעולם כמפורד, ואשר דורש עבודה להחזירו לאחדות על ידי העבודה - זו הנהגת המשפט. אך ישנה הנהגה נוספת שמבליטה את מראה האחדות - שמה של הנהגה זו היא י"ג מידות של רחמים, רמז לדבר "אחד" בגימ' י"ג כידוע בחז"ל בכ"מ.

ז. שורש מהלך הזו"ן בב' סוגים של תיקוני דיקנא

ומשום שהאדם התחתון הוא מציאות של אחדות בבריאה לכן החפצא של מראה האדם הוא הקרוב ביותר לזה. לכן זוהי ההנהגה המתאימה לחותם התכנית שלו וצורת בנינו [א.ה. היינו שבנעילה נחתם דינו של הצורת אדם השלם שנבנה כל אותם עשרה ימים ויתבאר שאחדות זו היא אחדות זו"ן]. והיות שתבנית אדם היא "זכר ונקבה בראם", ממילא גם בדרכיו ית' במהלך הי"ג [א.ה. שהם ציור האחדות הנ"ל בשרשה] יש חלק זכר וחלק נקבה, וכשהם מתאחדים נהיה המראה דאח"ד. [א.ה. היינו שהאדם זו"ן הוא זה שמוציא לפועל ע"י חיבור הפירוד את היחוד הנ"ל של אח"ד גי' י"ג. ולכן בנוי מזכר ונקבה שאחדותם היא גלוי האחדות השלמה ותכלית כל הבריאה והבן עד כמה נורא ענין השלום בית ומצות הבית ורבינו מסר כמה מאמרים נוראים בענין עליהם התיסד הספר "שהכל ברא לכבודו". שהוא ממש נורא נוראות להרים המבט על מצוה קדושה זו].

ח. גמר סוגית האדם בנעילה והשפעת הי"ג תיקוני דיקנא

וביוה"כ שנחתם הדין על סוגית אדם שנבנה בר"ה, וביותר ביוה"כ מצד שהוא קץ מחילה וסליחה, יש כאן נפיחה חדשה של נשמת חיים [הם הי"ג מידות של רחמים], כי רשעים בחייהם קרוים מתים, וכל מעט רשע הוא קטלא פלגא [א.ה. ולכן כל בעל עבירה זקוק לנפיחת חיים זו אף אם אינו רשע לגמרי], המתווספת על בנינו של האדם וחיותו שהוא מעליונים ותחתונים, לכן עיצומו של יום הוא י"ג מדה"ר, שזה המהלך המתאים ביותר למבנה האדם מכל דרכיו ית', וכמו בצורת אדם הזכר והנקבה נפרדים וצריכים להתאחד,

כן הוא בדרכיו ית' שכח המשפיע [הנקרא ז"א] צריך להתאחד עם כח המקבל [הנקרא נוק'], חיבור זה מתרחש במשך כל תפילות היום כאשר השיא הוא בתפילת הנעילה של יוה"כ [א.ה. ובלשון האריז"ל הז"א עולה לדיקנא במשך היום, והנוק' מגיעה לשם בנעילה, וביניקתם מאותו מקום הם מתאחדים וחל על שניהם מהלך הי"ג].

ט. חלוקת הי"ג ת"ד לב' סוגיות כנגד השערות ונגד המקום הפנוי שבזקן

הי"ג תיקוני דיקנא מתחלקים לב' סוגיות כנגד הזכר [משפיע] והנקבה [מקבל].¹ כנגד הזכר ט' ת"ד כנגד מקום יציאת השערות וכנגד הנקבה ד' ת"ד כנגד המקום הפנוי שבין שערות הזקן. ונבאר ענינם. יש הבדל עצמותי ביניהם והוא ההבדל שבין הימים שלפני יוה"כ לימים שאחר יוה"כ, ושניהם שייכים לכפרה. אלא שהימים שלפני יוה"כ הם בדרך תשובה ותענית, והימים שאחר יוה"כ הם מקצת יוה"כ בלי תשובה ותענית, כי הם יונקים מדרכי הסליחה שלא במקום שערות, ונבאר הדברים לערכנו הפעוט.

י. ביאור ענין הט' ת"ד

הנה התיקונים שבמקום השערות הם ממהלך השייך עדיין לשורת הדין. היינו שיש את שורת הדין ויש לפניו משורת הדין, אך עדיין הם שייכים אל הדין כי סו"ס תלוי בתשובה, ולכן במקום לדון מדה במדה בצמצום, דנים בהרחבה יותר על ידי מצות התשובה. שהחרטה היא כעקירת החטא ומדת תשובתו כנגד מדת משובתו, וממילא אין שורת הדין לוקה לגמרי [א.ה. כפי שהרחיב לבאר הרמח"ל במס"י ענין מידת הרחמים שלא סותרת הדין לגמרי]. זוהי סוגית השערות שהם שיעורים, רמז לדבר שער כאותיות שיעור כמ"ש הקדמונים [א.ה. כלומר שיש כאן רחמים עצומים אך עדיין יש להם שיעור כפי מידת התשובה].

יא. ביאור הד' ת"ד

אבל ישנו מהלך אחר של רחמים שהם הד' ת"ד שהם שלא במקום שער, ובהם אי"ז אפילו לפניו משורת הדין. [א.ה. להבין אופי הד' ת"ד נכנס לשורש הדברים ממש וגם כאן נכנסים לפנימיות מידת הרחמים וכפי שנרמזת בצלם האדם. היינו שחלק העליון של האדם שנמשל ל"כתר" מורכב מעצם הגולגולת ובתוכו המח נמצא שהגולגולת היא יותר גבוהה מהמח שבה בהיותה מכילה אותו]. ידוע שיש בכתר [שהוא מקור הי"ג תיקוני דיקנא הנ"ל] ב' מהלכים הנקראים גולגולתא ומוחא, וידוע שהשערות הם מותרי המח (ולכן אפשר להכיר על ידם את איכות מחשבת המח כמבואר בזה"ק פ' ואתה תחזה), אבל המקומות הפנויים משערות מושרשים מהנהגת הגולגולתא שהיא סוגיא של חסד פשוט לגמרי ושם המבט עמוק יותר, לא רק איך נראית עבודת האדם, אלא איך נראית נקודת האדם בעצם לפניו מהעבודה שלו, איזה סוג גברא יש כאן.

יב. ב' אופני נקיות האדם מתוך תשובה ונקיות בעצם

והנה במהלכי התשובה צריך להגיע למצב שבו יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כמ"ש הר"מ, והיינו שאינו שייך לחטא כלל, ובזה נגמרת החרטה. ומאן מפיס שלא ישוב, לזה צריך "יודע תעלומות" המעיד עליו ואז מגיעה לו סליחה.

¹ והוא ע"פ מה שמתבאר בדברי הגר"א (דף כט ע"ג) עפ"ד האידרות די"ג תיקוני דיקנא דא"א הם ט' דז"א וד' דנוק' וביחד הם י"ג.

אבל ישנה נקודה שהאדם מופקע מן החטא לגמרי בעצם, ובהבטה על נקודה זו אינו שייך לחטא כלל וזה יותר מ"לא ישוב לחטא לעולם". מנקודה זו נובע יחס אחר לגמרי. כאן נמצאת הנ"מ בין דרכי הגולגלתא לדרכי המוחא סתימאה.

המוחא סתימאה מורה באמת על דרכים סתומות ותעלומות אך שייך עדיין לדרכי עבודה, ובעומק דרכי עבודה האדם משתייך אל 'לא ישוב לחטא לעולם', ומגיעה לו סליחה לפנים משוה"ד. אבל הגולגלתא היא שרש הכל, וברש הכל האדם מופקע מחטא לגמרי, דוגמה לדבר מאמר הגמ' בין כך ובין כך קרויים בנים (קידושין לז) כי נקודה זו לא נפגעת בחטא, ובהבטה לעומק נשאר בן ובזה לא חטא. זו סוגית הגולגלתא "חיוורא חסד פשוט", היינו שמאחורי כל דרכי העבודה רואים מראה אחר מופקע לגמרי מחטא. הנוק' יונקת משם מראשית הכל, ואז יש סדר אחר בכל ענין הסליחה. ולכן בימים שבנתיים שעוסקים במצות הם מקצת כפרה, כי השקיעות בהכנת המצוה היא ראייה על עצם הגברא, אף שאי"ז מצוה ממש נקרא עסק במצוה כיון שהוא הכנה, אבל דרכם הוא ההבטה על האדם.

[א.ה נתבאר שבאמת בד' ימים אלו פורצת הנהגה זו לתוך חלל הבריאה. וזה המהלך מצדו. אבל מצדנו ההתנהגות המתאימה לכך היא שקיעות בהכנה למצוה. יש כאן ב' דברים. **שקיעות** – מצד השכל נדמה שמפאת שהזמן קצר והמלאכה מרובה ולכן אין ברירה אבל זה אינו. הנהגה זו גוררת את ישראל להיות טרודים בעצם רק ב"רצוננו לעשות רצונך" והזמן מכריח לכך, לגלות את הפנימיות. ויש כאן עוד ענין **שעסוקים בהכנה למצוה ולא במצוה ממש**. כי מצוה קשורה לז"א עשית רצוננו. אבל הכנה למצוה ענינה תשוקה וכמיהה. זהו עוד פן של נקיות ישראל הטרודים ומשתוקקים לעשות רצוננו ית'. היינו כל כחותיהם בעצם מיוחדים לרצוננו ית'. כאן מתברר שורש הנוק' מהמוחא סתימאה.]